

به نام خدا

رابطه بین معلم و یادگیری از طریق تدریس

مولفان :

سیده وحیده نبوی تروجنی

آسیه آزادی شیبکوه

علی نقدی عزیزآبادی

معصومه حسین پور

انتشارات ارسطو

(سازمان چاپ و نشر ایران - ۱۴۰۲)

نسخه الکترونیکی این اثر در سایت سازمان چاپ و نشر ایران و اپلیکیشن کتاب رسان موجود می باشد

chaponashr.ir

سرشناسه: نبوی تروجنی، سیده وحیده، ۱۳۶۲
عنوان و نام پدیدآور: رابطه بین معلم و یادگیری از طریق تدریس / مولفان سیده وحیده نبوی تروجنی، آسیه آزادی شیبکوه، علی نقدی عزیزآبادی، معصومه حسین پور.
مشخصات نشر: انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)، ۱۴۰۲.
مشخصات ظاهری: ۸۷ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۳۳۹-۷۵۵-۴
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
یادداشت: کتابنامه: ص ۸۷.
موضوع: معلمان - یادگیری - تدریس
شناسه افزوده: آزادی شیبکوه، آسیه، ۱۳۶۳
شناسه افزوده: نقدی عزیزآبادی، علی، ۱۳۶۷
شناسه افزوده: حسین پور، معصومه، ۱۳۵۳
رده بندی کنگره: GV۷۵۲
رده بندی دیویی: ۸۴۱
شماره کتابشناسی ملی: ۹۵۱۴۲۱۱
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا

نام کتاب: رابطه بین معلم و یادگیری از طریق تدریس
مولفان: سیده وحیده نبوی تروجنی - آسیه آزادی شیبکوه - علی نقدی عزیزآبادی - معصومه حسین پور
ناشر: انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)
صفحه آرایی، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر
تیراژ: ۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۲
چاپ: زبرجد
قیمت: ۸۰۰۰۰ تومان
فروش نسخه الکترونیکی - کتاب رسان:
<https://chaponashr.ir/ketabresan>
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۳۳۹-۷۵۵-۴
تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵
www.chaponashr.ir

فهرست مطالب

۷	چکیده.....
۹	مقدمه.....
۱۰	موفقیت تحصیلی.....
۱۰	رشته های تدریس علوم انسانی.....
۱۱	رشته های علوم پایه.....
۱۱	سوابق.....
۱۲	تقسیم بندی روشها.....
۱۴	آزادی سنی.....
۱۴	آزادی شروع.....
۱۵	آزادی مدت تحصیل.....
۱۵	اصل آزادی فردی.....
۱۷	مهارت توضیح.....
۱۸	ارزشیابی مهارت توضیح.....
۱۹	برگ ارزشیابی مهارت توضیح.....
۱۹	ویژگی های روش سخنرانی.....
۲۰	مراحل سخنرانی.....
۲۲	محاسن روش اکتشافی از دیدگاه (برونر).....
۲۲	محدودیت های روش اکتشافی.....
۲۳	راه های حل مسئله.....
۲۴	حل مسئله از طریق بینش و شناخت.....
۲۴	حل مسئله با روش تحلیلی.....
۲۵	حل مسئله با روش دیویی.....
۲۹	انواع پرسش.....
۳۰	طرز سؤال کردن.....
۳۱	گروههای کوچک.....

۳۱	یادگیری فردی.....
۳۲	روش آزمایشی.....
۳۲	روش نمایشی.....
۳۲	گردش علمی یا فعالیت تجربی خارج از کلاس (کار میدانی).....
۳۳	بازی های تربیتی.....
۳۳	آموختن مفاهیم و اصول.....
۳۴	آموختن از طریق قیاس و استقراء.....
۳۵	فن تمرین.....
۳۷	تلفیق روشها.....
۳۷	تعیین مراحل و روشهای تدریس.....
۳۸	کارهای مقدماتی قبل از شروع تدریس.....
۳۸	آماده سازی.....
۳۸	ارائه درس جدید.....
۳۹	فعالیت های تکمیلی.....
۳۹	انتخاب مواد و وسایل آموزشی یا رسانه ها.....
۴۱	تعیین فعالیتهای یادگیری.....
۴۱	ارزشیابی (از نتیجه درس).....
۴۴	الگوی برقراری ارتباط در جریان تدریس.....
۴۶	عوامل موثر در بهبود صدا.....
۴۷	ارزشیابی صدا.....
۴۸	جدول ارزشیابی صدا.....
۵۴	جمع بندی تلخیصی (مروری).....
۵۵	جمع بندی اتفافی.....
۵۶	علل مسائل انضباطی.....
۵۶	مسائل ناشی از معلم.....
۶۲	حفظ بی غرضی و داشتن سعه صدر.....
۶۳	تعیین عمق مسئله.....

۶۵	شناخت دانش آموز.....
۶۶	انواع رفتارهایی که از دانش آموزان سر می زند.....
۶۹	تغییر رفتارهای ناپسند دانش آموزان.....
۷۰	نادیده گرفتن رفتارهای ناپسند در کلاس.....
۷۱	استفاده از تحسین و توجه به دانش آموز برای کاهش رفتارهای ناپسند در کلاس.....
۷۳	شرکت دادن دانش آموزان در فعالیت های یادگیری و اداره امور کلاس.....
۷۵	صحبت با دانش آموزان.....
۷۵	چند رهنمود کلی در زمینه رفتار معلم در کلاس.....
۸۲	نتیجه گیری.....
۸۳	نتایج کتاب.....
۸۵	مشکلات و تنگناهای کتاب.....
۸۶	پیشنهادات.....

چکیده

یکی از مباحث اساسی و بنیادی تعلیم و تربیت الگوهای تدریس می باشد که در فرایند تدریس و ساخت شخصیت و روند ذهنی، عاطفی، آموزشی و تربیتی دانش آموزان نقش اساسی دارد.

با این همه در متون علمی کمتر مورد توجه و عنایت قرار گرفته است (کولین و لاسلت، ترجمه صباغیان، ۱۳۷۳، ص ۴۵)

میلر تدریس را فراهم آوردن موقعیت و اوضاع و احوالی که یادگیری را برای شاگردان آسان می کند تعریف کرده است یعنی تدریس یک فعالیت است اما نه هر نوع فعالیتی، بلکه فعالیتی که آگاهانه و بر اساس هدف خاصی انجام می گیرد. قابل ذکر است منظور از هدف اینجا، ایجاد شرایط مطلوب یادگیری می باشد.

نخستین گام در تدریس طراحی سنجیده و آگاهانه فعالیت‌های مربوط به تدریس می باشد که شامل ویژگی های خاص تدریس از جمله:

۱- وجود تعامل در رابطه متقابل بین معلم و شاگرد

۲- هدف دار بودن فعالیت‌های معلم

۳- مفاهیم به طریقی ارائه شود که متناسب با فهم و توانایی شاگردان باشد

در فرایند تدریس تنها تجارب و دیدگاه‌های علمی معلم نیست که موثر واقع می شود بلکه کل شخصیت اوست که ایجاد شرایط یادگیری و تغییر و تحول شاگرد، تاثیر می گذارد (شعبانی، ۱۳۷۲، ص ۸۱)

بنا به ملاحظات فوق، کتاب حاضر در صدد است، ضمن اهمیت دادن به مساله، آن را از بعد روش تدریس بررسی و میزان ارتباط آن را با موفقیت تحصیلی دانش آموزان روشن نماید و راه را برای مطالعات و کتابت دقیق تر و تجربی تر هموار نموده و معلمان را با صلاحیت‌های حرفه ای شغل خویش بیش از پیش آگاه نماید.

بررسی رابطه بین معلم و یادگیری در دانش آموزان از طریق تدریس هدف اصلی این کتاب را تشکیل می دهد.

پیشرفت و ترقی هر جامعه ای در سایه نوع و کیفیت فعالیتی است که در مدارس انجام می گیرد. نقش معلم را به عنوان شخصی که ارتباط تنگاتنگی با دانش آموزان دارد نمی توان نادیده گرفت آموزش و پرورش نسل فعلی جامعه، در میان نیازهای دیگر، از اولویتهای خاصی برخوردار می باشد و آماده سازی معلم برای کلاس درس و نحوه برخورد او با دانش آموزان، شیوه تدریس توجه ویژه ای را می طلبد (میر کمالی، ۱۳۷۳ ص ۲۷).

معلمان در کلاسها با دانش آموزانی که از لحاظ خانوادگی، اجتماعی، اقتصاد، فرهنگی و روانی متفاوت هستند، روبرو می باشد که در کردار و گفتارشان از معلمان خویش تقلید می کنند و حتی در توجیه اعمال خود به معلمان خویش استناد می کنند. به این علت به نظر می رسد یک معلم باید تمام خصلتهای خوب یک انسان کامل را داشته باشد. ولی واقعیت این است که معلم مانند سایر افراد جامعه در برخی خصوصیات برجسته و در برخی دیگر متوسط و در بعضی نیز ضعیف می باشد. بنابراین معلم باید همواره خود را مورد ارزیابی قرار دهد و با شناخت نقاط ضعف خویش، در جهت افزودن بر خصلتهای برجسته، خود را متحول سازد (صفوی، ۱۳۷۶ ص ۸۵)

قابل ذکر است شیوه تدریس دارای مجموعه مهارتهای شخصی و ذاتی می باشد که شاید تمامی معلمان به یک اندازه از آن برخوردار نباشند، لذا در کتاب حاضر تلاش می شود تا ضمن بررسی شیوه تدریس معلمان از لحاظ جنسیت، رشته تدریس و سوابق تدریس، میزان ارتباط آن را با موفقیت تحصیلی دانش آموزان روشن سازد، تا از این طریق خدمتی هر چند ناچیز در حیث ارائه اطلاعات مورد نیاز به دست اندرکاران آموزش و پرورش، بخصوص معلمان زحمتکش فراهم گردد.

مقدمه

مجموعه تدابیر منظمی که معلم برای رسیدن به هدف با توجه به شرایط و امکانات اتخاذ می کند رابطه بین معلم و یادگیری در بین دانش آموزان از طریق تدریس می نامند که موجب ایجاد شرایط مطلوب یادگیری در دانش آموزان می شود و روند آموختن را تسهیل می نماید. الگوهای این رابطه یکی از مباحث اساسی و بنیادی تعلم و تربیت است انتخاب الگوی تدریس به نوع آگاهی معلم از فلسفه و نگرشهای تعلیم و تربیت بستگی دارد. انتخاب روش تدریس یکی از مراحل مهم طراحی آموزشی است معمولاً معلم بعد از انتخاب محتوا و قبل از تعیین وسیله و خط مشی، روش مناسب تدریس خود را انتخاب می کند (شعبانی، ۱۳۷۲، ص ۹۰)

تدریس از روشها و فنون بسیار دقیق و حساسی برخوردار است چنانچه با روشهای علمی و با درایت و نکته سنجی لازم بکار گرفته شود، به فراگیران کمک می کند تا در فعالیت یادگیری موفق شوند و همچنین به مدرسان کمک می کند تا با اطمینان و اعتقاد به خود از حداکثر توان در جهت تسهیل امر یادگیری و تاثیر پذیری بهره گیرند (هوی و میسکل، ۱۳۸۲ ص ۲۱۵)

در این راستا پژوهش مورد نظر در پی آن است مشخص نماید که روشهای تدریس تا چه میزان به دانش فنی و توان علمی مدرس و تا چه میزان به شخصیت و توان ذاتی مدرس مربوط می باشد و همچنین روشهای تدریس چه رابطه ای با موفقیت تحصیلی دانش آموزان دارد. در مجموعه این قبیل اطلاعات می تواند زمینه را برای تلاش هر چه بیشتر، در جهت بهبود فرایند یاد دهی - یادگیری فراهم آورد.

روش تدریس به مجموعه تدابیر منظمی که معلم برای رسیدن به هدف با توجه به شرایط و امکانات اتخاذ می کند می گویند (شعبانی، ۱۳۷۲، ص ۹۰)

تعریف عملیاتی: در این کتاب روش تدریس با متغیرهای زیر اندازه گیری می شود:

معلم با برنامه ریزی قبلی روش تدریس متفاوتی اتخاذ می کند، بر اساس روش تدریس و مطالب آموزشی نوین کلاس را سازماندهی می کند. از آموخته های قبلی دانش آموزان ارزشیابی بعمل آورده و مطالب جدید درس را با مطالب قبلی وفق می دهد و آنها را به شرکت فعال در بحث کلاسی تشویق و ترغیب نموده و کلاس را به صورت فعال اداره و در جریان تدریس بر کلیه دانش آموزان نظارت می کند و مسائل بالقوه ای را که منجر به تشنج می شود به نحوی شناسایی و کاهش می دهد.

موفقیت تحصیلی

تعریف مفهومی: منظور از موفقیت تحصیلی، موفقیت در امر تحصیل است که می تواند به مهارت در امری خاص با تخصص در بخشی از دانش منجر شود. در نظام آموزش و پرورش، منظور از موفقیت تحصیلی (دستیابی به اهداف آموزشی هر دوره آموزشی است) تعریف عملیاتی: در این کتاب موفقیت کل کلاس مد نظر است که از طریق میانگین نمرات نهایی درس مورد تدریس معلمان در هر کلاس بدست می آید.

رشته های تدریس علوم انسانی

معلمانی که در رشته های ادبیات فارسی، علوم اجتماعی، تاریخ، جغرافیا، روانشناسی، معارف اسلامی، ادبیات عرب تدریس می نمایند در گروه معلمان رشته های تدریس علوم انسانی در نظر گرفته شده اند.

رشته های علوم پایه

معلمانی که در رشته های ریاضیات، فیزیک، شیمی، زیست شناسی تدریس می کنند جزء گروه معلمان رشته های تدریس علوم پایه محسوب شده اند.

سوابق

طول خدمت کارکنان دولت از جمله معلمان بعد از استخدام در آموزش و پرورش سی سال می باشد در این کتاب، سابقه آموزشی معلمان مد نظر می باشد که به شش گروه زیر تقسیم شده اند :

- ۱- معلمان تازه استخدام، ۵ سال سابقه آموزشی.
- ۲- معلمان دارای ۵ تا ۱۰ سال سابقه آموزشی .
- ۳- معلمان دارای ۱۰ تا ۱۵ سال سابقه آموزشی.
- ۴- معلمان دارای ۱۵ تا ۲۰ سال سابقه آموزشی.
- ۵- معلمان دارای ۲۰ تا ۲۵ سال سابقه آموزشی .
- ۶- معلمان دارای ۲۵ تا ۳۰ سال سابقه آموزشی

در بررسی سابقه موضوع کتاب از بعد نظری بعد از تعریف روش تدریس از دیدگاه صاحب نظران اطلاعات جامعی نیز در خصوص روشهای تدریس تحت عناوین : تقسیم بندی روشهای تدریس تعیین مراحل و روشهای تدریس، مهارتهای ضمن تدریس، مهارتهای برقراری ارتباط، الگوی برقراری ارتباط در جریان تدریس، مهارت تمرکز بخشی، مهارت آماده سازی، مهارت ارائه درس جدید، مهارت جمع بندی، ویژگی های لازم برای کلاس داری، علل مسائل انضباطی، مسائل ناشی از معلم، شناخت دانش آموز، رهنمودهایی برای برقراری انضباط در کلاس و رفع مشکلات رفتاری دانش آموزان، توجه به دانش آموزان، شرکت دادن دانش آموزان در

فعالیت‌های یادگیری و اداره امور کلاس، چند رهنمود کلی در زمینه رفتار معلم در کلاس ارائه گردید و اطلاعات مختصری نیز در باره پیشرفت تحصیلی بیان شده است سپس نتایج کتاباتی که در داخل و خارج از کشور در ارتباط با موضوع کتاب انجام یافته به طور خلاصه اشاره شده است.

روش: شیوه، راه، طریقه، طرز و اسلوب معنی می شود و به طور کلی، (راه انجام دادن هر کاری) را روش گویند.

تدریس: (میلر) تدرس را فراهم آوردن موقعیت و اوضاع و احوالی که یادگیری را برای شاگردان آسان می کند.

روش تدریس: عبارت است از: (راه منظم، با قاعده و منطقی برای ارائه درس) (صفوی، ۱۳۷۲، ص ۱۹۲)

تقسیم بندی روشها

روشها به دو دسته کلی تقسیم می شوند : روشهایی که در گذشته های بسیار دور به کار می رفته اند (روشهای تاریخی) و روشهایی که متکی بر یافته های روان شناسی و علوم تربیتی جدید می باشند . (روشهای جدید) نامیده می شوند.

الف- روشهای تاریخی

از میان روشهای تاریخی، دو روش بیش از سایر روشها در ایران شهرت دارند : یکی روش سقراطی و دیگری روش مکتبی (مکتب خانه ای)

۱- روش سقراطی

سقراط، فیلسوف شهیر یونانی که در فاصله سالهای ۴۷۰-۳۹۹ قبل از میلاد مسیح می زیست، روش یژه ای را برای اثبات سهو و خطا و رفع شبهه از اذهان به کار می برد. وی

به وسیله سؤال و جواب و مجادله، پس از آنکه خطای مخاطب را مشخص می کرد، تا رسیدن به کشف حقیقت، به همان ترتیب، مکالمه و پرسش و پاسخ را دنبال می کرد. در روش سقراطی، معلم صحبت نمی کند، سؤال می کند و شاگردان سخن می گویند. اما سؤالها به گونه ای تنظیم و مطرح می شوند که شاگرد را از جهل خویش نسبت به موضوع آگاه می گرداند و اندیشه او را برای دستیابی به حقیقت، ژرفا می بخشند. روش سقراط از چند ویژگی برخوردار است:

- ۱- نخستین هدف سقراط، کندوکاو در باره مسئله مورد نظر بود. سقراط به آموختن حقایق و مسائل جزئی کمتر اهمیت می داد: زیرا قصدش این بود که مهارت شاگردان برای کشف حقایق پرورش یابد.
- ۲- در روش سقراطی، نقش معلم عمدتاً شامل پرسیدن و نقش شاگردن سازمان دهی و به کار گیری دانش تجربه گذشته خود برای پاسخ به سؤالها بود.
- ۳- روش سقراط نه تنها روش جدلی (دیالکتیک) و شامل کنش متقابل بین شاگرد و معلم بود، بلکه استقرایی نیز بود، یعنی از جزئیات به کلیات می رسید. تحلیل گران، روش سقراطی را تا حدودی به روشهای روانکاوای عصر حاضر شبیه کرده اند. سقراط معمولاً بحث خود را با یک سؤال عادی در باره مفاهیمی از قبیل شهامت، عدالت، پرهیزگاری، تقوا و غیره آغاز می کرد و به تدریس به شاگردان می فهماند که درست در نقطه ای که آنها بیش از حد خود را دانا می پنداشتند، جاهل و نادان بودند. شاگردانش در آغاز بحث از سقراط می رنجیدند، اما بعداً از خویشتن شرمسار می گشتند. اما پس از این که خشم درونی آنها فرو می نشست، برای خودکاوای آماده می شدند. پاره ای از صاحب نظران بر این باورند که روش سقراط، روش تدریس نیست، بلکه روشی اکتشافی است. سقراط در روش خود، هدفهای آموزشی ویژه ای برای شاگردان خویش

در نظر نداشت، بلکه می خواست آنان، کاوشگران خوبی تربیت شوند. , (De lecco john p. (1966)

۲- نظام مکتبی در ایران

نظام آموزش مکتبی نیز جنبه تاریخی و سنتی دارد. این نظام از چند اصل و روش تشکیل شده است :

۲/۱- آزادیها

مکتب که فلسفه آن با سواد شدن است، یک نوع نظام آموزشی ابتدایی مبتنی بر آزادی است. این آزادی با نظام زندگی روستایی و کشاورزی کاملاً سازگار است و با واقعیت های زندگی اجتماعی و شرایط خاص زندگی مردم آن عصر انطباق کامل دارد. آزادی عمل در مکتب خانه ها را در چند مقوله می توان طبقه بندی کرد :

آزادی سنی

با وجود این که مکتب به کودکان گروه ۶ تا ۱۰ ساله تعلق دارد، ولی این حد، یک (حد طبیعی) است که آزادانه مشخص می شود و به صورت یک (قید رسمی و قانونی) و غیر قابل تغییر نیست. هر فرد با توجه به شرایط خاص زندگی فردی، خانوادگی و شغلی می تواند زمان آغاز تحصیلات ابتدایی خود را آزادانه انتخاب نماید.

آزادی شروع

افزون بر آزادی سنی، زمان ورود به مکتب نیز آزادانه تعیین می شود و کودک در هر فصل و زمانی از سال، و حتی هر ماه یا روز و یا هر ساعت که می تواند، در مکتب را به روی خود باز می یابد.